

Czy Rada Dialogu Społecznego jest niezależną instytucją fiskalną? O problemach transpozycji dyrektywy 2011/85/UE w sprawie wymogów dla ram budżetowych państw członkowskich

Rada Dialogu Społecznego jest forum trójstronnej współpracy strony pracowników, strony pracodawców oraz strony rządowej, a jej celem jest między innymi prowadzenie dialogu w celu zapewnienia warunków rozwoju społeczno-gospodarczego oraz zwiększenia konkurencyjności polskiej gospodarki i spójności społecznej¹. Czy Rada Dialogu Społecznego realizuje również zadania z zakresu polityki fiskalnej? Zapewne pierwsza myśl kazałaby odpowiedzieć – nie. Postawione w tytule artykułu pytanie nie jest jednak pomyłką. Jeżeli przeanalizujemy Wieloletni Plan Finansowy Państwa na lata 2017-2020², okaże się, że właśnie Rada Dialogu Społecznego została wskazana przez Radę Ministrów, obok Najwyższej Izby Kontroli oraz Rady Polityki Pieniężnej, jako jedna z instytucji wykonujących zadania niezależnych instytucji fiskalnych w Polsce³. Rola Rady Dialogu Społecznego w tym zakresie ma polegać na ocenie *ex ante* prognoz makroekonomicznych i budżetowych, co, jak wskazuje WPPF na lata 2017-2020, jest jednym z zadań nałożonych przez dyrektywę Rady 2011/85/UE z 8 listopada 2011 r. w sprawie wymogów dla ram budżetowych państw członkowskich⁴ na niezależne instytucje fiskalne.

Tak zarysowany problem badawczy prowadzi do wskazania trzech celów badawczych: po pierwsze, przedstawienia zadań Rady Dialogu Społecznego, ze szczególnym uwzględnieniem jej kompetencji w procesie opracowania projektu budżetu państwa; po drugie, określenia zadań niezależnych instytucji fiskalnych wynikających z prawa unijnego; po trzecie, oceny, po zrealizowaniu dwóch pierwszych celów, czy Rada Dialogu Społecznego jest niezależną instytucją fiskalną w rozumieniu dyrektywy 2011/85/UE w sprawie wymogów dla ram budżetowych państw członkowskich.

---

¹ Art. 1 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 24 lipca 2015 r. o Radzie Dialogu Społecznego i innych instytucjach dialogu społecznego, t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 2232 ze zm., dalej: u.r.d.s.

² Uchwała Rady Ministrów z dnia 25 kwietnia 2017 r. w sprawie Wieloletniego Planu Finansowego Państwa na lata 2017-2020, M.P. 2017 poz. 439; dalej: WPPF na lata 2017-2020.

³ *Ibidem*, s. 57.

⁴ Dz. Urz. UE L 306 z 23.11.2011 r., s. 41.

1. Rada Dialogu Społecznego – zadania i kompetencje w procedurze budżetowej

Zadania Rady Dialogu Społecznego normuje art. 1 ust. 2-5 u.r.d.s. Rada:

- 1) prowadzi dialog w celu zapewnienia warunków rozwoju społeczno-gospodarczego oraz zwiększenia konkurencyjności polskiej gospodarki i spójności społecznej;
- 2) działa na rzecz realizacji zasady partycypacji i solidarności społecznej w zakresie stosunków zatrudnienia;
- 3) działa na rzecz poprawy jakości formułowania i wdrażania polityk oraz strategii społeczno-gospodarczych, a także budowania wokół nich społecznego porozumienia w drodze prowadzenia przejrzystego, merytorycznego i regularnego dialogu organizacji pracowników i pracodawców oraz strony rządowej;
- 4) wspiera prowadzenie dialogu społecznego na wszystkich szczeblach jednostek samorządu terytorialnego.

Zadania Rady wpisują się w literaturze przedmiotu w koncepcję rozwoju systemów prawa Philipa Selznicka i Philippe'a Noneta, którzy wskazali na ewolucję tych systemów od modelu represyjnego, przez model autonomiczny do modelu responsywnego⁵. Państwo jako forma organizacji życia społecznego powinno bowiem poszukiwać sposobów równoważenia interesów, które ograniczać będą spory czy próby narzucania interesów, a promować zasady poszukiwania racjonalnych kompromisów pomiędzy stronami i tworzenie w tym celu efektywnych mechanizmów dialogu⁶.

Mimo że nie jest to wprost wskazane w zadaniach Rady w art. 1 ust. 2-5 u.r.d.s., pełni ona istotną rolę w procedurze budżetowej, na etapie opracowania projektu budżetu państwa⁷. Rada konsultuje określone dokumenty budżetowe: Wieloletni Plan Finansowy Państwa (art. 16 u.r.d.s.), założenia projektu budżetu państwa na rok następny (art. 17 u.r.d.s.), a także projekt ustawy budżetowej (art. 18 u.r.d.s.). Negocjacje z Radą podlegają również określone parametry budżetowe: średnioroczny wskaźnik wzrostu wynagrodzeń w państwowej sferze budżetowej (art. 7 ustawy z 23 grudnia 1999 r. o kształtowaniu wynagrodzeń w państwowej sferze budżetowej oraz o zmianie niektórych ustaw⁸), wskaźnik waloryzacji emerytur i rent wypłacanych z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w części wyższej niż 20% realnego wzrostu przeciętnego wynagrodzenia (art. 89 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych⁹), wysokość minimalnego wynagrodzenia za pracę i wysokości minimalnej stawki godzinowej (art. 2 ustawy z 10 października 2002 r.

⁵ M. Łaga, J. Stelina, J. Szmit, *Rada Dialogu Społecznego*, Gdańsk 2016, s. 11.

⁶ J. Męcina, [w:] K.W. Baran (red.), *Zbiorowe prawo pracy. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 489.

⁷ Por. P. Pest, *Znaczenie dialogu społecznego w procesie opracowywania projektu budżetu państwa*, [w:] P. Borszowski (red.), *Regulacje prawa finansów publicznych i prawa podatkowego. Podsumowanie stanu obecnego i dynamika zmian. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Wiesławowi Miemiec*, Warszawa 2020, s. 522 i n.

⁸ T.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1658.

⁹ T.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 504.

o minimalnym wynagrodzeniu za pracę¹⁰), wysokość świadczeń rodzinnych i kryteria dochodowe, od których niektóre z nich przysługują (art. 19 ustawy z 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych¹¹), wysokość zasiłku dla opiekuna (art. 10 ustawy z 4 kwietnia 2014 r. o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekunów¹²) oraz kryteria dochodowe decydujące o prawie do świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej (art. 9 ustawy z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej¹³).

Jeżeli mielibyśmy powiązać wskazane wyżej kompetencje Rady dotyczące problematyki budżetowej z zadaniami Rady, określonymi w art. 1 ust. 2-5 u.r.d.s., wydaje się, że należałoby je osadzić w dwóch sformułowaniach: po pierwsze, zapewnieniu warunków rozwoju społeczno-gospodarczego (ust. 2), oraz po drugie, poprawie jakości formułowania i wdrażania strategii społeczno-gospodarczych (ust. 4). Czy jednak zadania te wpisują się w kompetencje niezależnych instytucji fiskalnych wynikające z dyrektywy 2011/85/UE?

2. Niezależna instytucja fiskalna w prawie unijnym

Konieczność powołania w państwach członkowskich Unii Europejskiej niezależnych instytucji fiskalnych wynika z dyrektywy Rady 2011/85/UE z 8 listopada 2011 r. w sprawie wymogów dla ram budżetowych państw członkowskich. Dyrektywa ta stanowi element tzw. sześciopaku, czyli sześciu aktów prawnych Unii Europejskiej, mających na celu poprawę zarządzania finansowego w państwach członkowskich po kryzysie finansowym końca pierwszej dekady XXI w. Dyrektywa ustanawia szczegółowe zasady dotyczące ram budżetowych państw członkowskich, do których w art. 2 zalicza m.in.: systemy rachunkowości budżetowej i sprawozdawczości statystycznej, numeryczne reguły fiskalne oraz średniookresowe ramy budżetowe. Nadrzędnym celem wprowadzonych przez dyrektywę rozwiązań jest zapewnienie przestrzegania obowiązków państw członkowskich wynikających z Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej¹⁴ w odniesieniu do unikania nadmiernego deficytu publicznego¹⁵.

Z interesującego nas punktu widzenia, a więc w celu odpowiedzi na pytanie, czy Rada Dialogu Społecznego jest niezależną instytucją fiskalną, istotny będzie rozdział IV dyrektywy 2011/85/UE pt. „Numeryczne reguły fiskalne”, obejmujący artykuły od 5 do 8. Artykuł 5 nakłada na państwa członkowskie obowiązek wprowadzenia do krajowych porządków prawnych numerycznych reguł fiskalnych, które w założeniu mają „w wieloletniej perspektywie skutecznie wspierać realizację przez sektor instytucji rządowych i samorządowych jako całość, wynikających z TFUE

---

¹⁰ Tj. Dz. U. z 2020 r. poz. 2207.

¹¹ Tj. Dz. U. z 2022 r. poz. 615.

¹² Tj. Dz. U. z 2020 r. poz. 1297.

¹³ Tj. Dz. U. z 2021 r. poz. 2268 ze zm.

¹⁴ Dz. U. z 2004 r. Nr 90, poz. 864 ze zm., dalej: TFUE.

¹⁵ Art. 126 TFUE oraz Protokół w sprawie procedury dotyczącej nadmiernego deficytu.

zobowiązań państw członkowskich w obszarze polityki budżetowej”. W Polsce funkcję numerycznej reguły fiskalnej pełni stabilizująca reguła wydatkowa, uregulowana w art. 112aa i art. 112d ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych¹⁶. Samo jednak wprowadzenie w krajowym porządku prawnym numerycznej reguły fiskalnej nie jest wystarczające do transpozycji dyrektywy. Zgodnie z art. 6 dyrektywy konieczne jest również „skuteczne i terminowe monitorowanie przestrzegania reguł w oparciu o wiarygodną i niezależną analizę przeprowadzaną przez niezależne organy lub organy, które są funkcjonalnie niezależne od władz budżetowych państw członkowskich”. Przepis ten stanowi podstawę do powołania w porządkach prawnych państw członkowskich niezależnych instytucji fiskalnych, których celem ma być monitorowanie przestrzegania numerycznych reguł fiskalnych.

Niezależne instytucje fiskalne to niepartyjne organy publiczne, inne niż bank centralny, rząd czy parlament, których zadaniem jest przygotowywanie prognoz makroekonomicznych dla budżetu, monitorowanie postępów w realizacji polityki fiskalnej i prowadzenie zadań doradczych na rzecz władz publicznych¹⁷. Uwzględniając stosowane w praktyce modele instytucjonalne, niezależne instytucje fiskalne mogą być powoływane: po pierwsze, w ramach specjalnie wydzielonych organów (Rady Polityki Fiskalnej/Rada Fiskalna), po drugie, przy parlamentarnych biurach budżetowych, po trzecie, w państwowych urzędach audytu¹⁸.

3. Niezależna instytucja fiskalna w prawie polskim

W Polsce ustawodawca nie zdecydował się na powołanie wydzielonego organu, pełniącego funkcje niezależnej instytucji fiskalnej¹⁹. W naszym kraju nie funkcjonuje również wydzielone parlamentarne biuro budżetowe²⁰. Przyjęte w Polsce rozwiązanie mieści się częściowo w trzecim modelu, a więc powierzenia funkcji niezależnej instytucji fiskalnej państwowemu urzędowi audytu, którym w Polsce jest Najwyższa Izba Kontroli²¹. Rolą NIK jest w tym przypadku ocena *ex post* wypełniania reguł fiskalnych, a więc stabilizującej reguły wydatkowej, w ramach analizy wykonania budżetu państwa i założeń polityki pieniężnej²². Ocena ta dokonywana jest w ramach ostatniego etapu procedury budżetowej, a więc kontroli wykonania budżetu, już po zakończeniu roku budżetowego. Tymczasem – jak się wydaje – podstawowa funkcja

¹⁶ Tj. Dz. U. z 2021 r. poz. 305 ze zm.

¹⁷ G. Gołębiowski, K. Marchewka-Bartkowiak, *Niezależna instytucja (rada) fiskalna – międzynarodowe modele instytucjonalne. Wnioski dla Polski*, „Analizy Biura Analiz Sejmowych” 2013, nr 2, s. 2.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ Według danych Międzynarodowego Funduszu Walutowego z 2021 r. Polska jest jedynym krajem Unii Europejskiej, który nie powołał takiej rady (<https://www.imf.org/en/Data/Fiscal/fiscal-council-dataset>, dostęp 16.09.2022). Spośród krajów europejskich wyodrębnionej rady nie mają również m.in. Szwajcaria i Norwegia.

²⁰ Funkcji tej nie pełni Biuro Analiz Sejmowych.

²¹ WPPF na lata 2017-2020, s. 56.

²² Art. 204 ust. 1 pkt 1 Konstytucji RP.

niezależnej instytucji fiskalnej powinna być realizowana nie na ostatnim, a na pierwszym i drugim etapie procedury budżetowej, czyli przy opracowaniu projektu budżetu państwa i w pracach parlamentarnych nad uchwaleniem tego budżetu²³. Skuteczne i terminowe monitorowanie przestrzegania reguł oparte na wiarygodnej i niezależnej analizie, o których mowa w art. 6 dyrektywy 2011/85/UE, powinno być dokonywane nie tylko po zakończeniu roku budżetowego, ale również przed złożeniem projektu ustawy budżetowej, zawierającej budżet państwa, Sejmowi, a także w trakcie prac nad projektem ustawy budżetowej w Parlamencie. Tylko w ten sposób Parlament, jako najwyższy organ przedstawicielski danej wspólnoty, może mieć pewność, że przedłożony mu projekt, a potem uchwalona ustawa budżetowa są zgodne z przyjętymi regułami fiskalnymi.

Czy w takim razie nie mamy w Polsce organu, który pełniłby funkcję niezależnej instytucji fiskalnej na etapach opracowania projektu i uchwalenia budżetu państwa? Dochodzimy w tym miejscu do tytułowego pytania, czy Rada Dialogu Społecznego jest niezależną instytucją fiskalną. Zgodnie bowiem z WFPF na lata 2017-2020 ocenę *ex ante* prognoz makroekonomicznych i budżetowych oraz kontrolę *ex ante* zgodności polityki budżetowej z regułami fiskalnymi, pełnią Rada Polityki Pieniężnej i właśnie Rada Dialogu Społecznego²⁴.

WFPF na lata 2017-2020 wskazuje, że Rada Polityki Pieniężnej spełnia funkcję niezależnej instytucji fiskalnej, przedstawiając Sejmowi, zgodnie z art. 23 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o Narodowym Banku Polskim²⁵, opinię w sprawie projektu ustawy budżetowej. Jak wskazuje WFPF na lata 2017-2020, „RPP w swojej opinii ocenia również zastosowanie stabilizującej reguły wydatkowej w projekcie ustawy budżetowej, w tym ocenia wiarygodność prognoz przyjętych na potrzeby reguły”²⁶. Analiza „Opinii Rady Polityki Pieniężnej do projektu Ustawy budżetowej na rok 2022”²⁷ prowadzi jednak do wniosku, że Rada nie odnosi się w niej bezpośrednio do stabilizującej reguły wydatkowej, oceniając jednak założenia makroekonomiczne, sytuację finansów publicznych, politykę fiskalną, poziom nierównowagi fiskalnej oraz dług publiczny i finansowanie potrzeb pożyczkowych, które to elementy bezpośrednio wiążą się z regułą. Artykuł 6 dyrektywy 2011/85/UE nakazuje, by instytucja fiskalna była funkcjonalnie niezależna od władz budżetowych państw członkowskich. Rada Polityki Pieniężnej spełnia tę przesłankę, nie jest ona bowiem częścią władz budżetowych i jest od nich instytucjonalnie niezależna. Jednak według definicji, którą posługuje się Komisja Europejska, instytucja fiskalna powinna być niezależna nie tylko od władzy ustawodawczej i wykonawczej, ale również od banku centralnego²⁸. Co więcej, wydaje się, że łączenie w jednym organie prowadzenia polityki pieniężnej

²³ Tak też: P. Panfil, *Reguły i iluzje fiskalne w Polsce. Ujęcie prawnofinansowe*, Gdańsk 2021, s. 369.

²⁴ WFPF na lata 2017-2020, s. 56-57.

²⁵ Tj. Dz. U. z 2022 r. poz. 492 ze zm.

²⁶ WFPF na lata 2017-2020, s. 57.

²⁷ Opinia Rady Polityki Pieniężnej do projektu Ustawy budżetowej na rok 2022, 3 listopada 2021 r.

²⁸ https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/indicators-statistics/economic-databases/fiscal-governance-eu-member-states/independent-fiscal-institutions_en [dostęp 16.09.2022].

i polityki fiskalnej, a więc dwóch różnych polityk makroekonomicznych, nie jest dobrym rozwiązaniem, ani ustrojowo, ani też ekonomicznie²⁹.

Z kolei Rada Dialogu Społecznego, zgodnie z WPPF na lata 2017-2020, pełni funkcję niezależnej instytucji fiskalnej, konsultując wskazane już wyżej dokumenty budżetowe: Wieloletni Plan Finansowy Państwa (art. 16 u.r.d.s.), założenia projektu budżetu państwa na rok następny (art. 17 u.r.d.s.), a także projekt ustawy budżetowej (art. 18 u.r.d.s.)³⁰. Tak jak w przypadku Rady Polityki Pieniężnej, Rada Dialogu Społecznego jest funkcjonalnie niezależna od władz budżetowych, spełnia więc przesłankę określoną w art. 6 dyrektywy 2011/85/UE. Skuteczne i terminowe monitorowanie przestrzegania reguł fiskalnych, a więc w polskim przypadku, stabilizującej reguły wydatkowej, można również formalnie wpisać w zadania Rady polegające na zapewnieniu warunków rozwoju społeczno-gospodarczego (art. 1 ust. 2 u.r.d.s.) oraz poprawę jakości formułowania i wdrażania strategii społeczno-gospodarczych (art. 1 ust. 4 u.r.d.s.). Odpowiadając zatem na postawione w tytule tego artykułu pytanie, należy uznać, że Rada Dialogu Społecznego, przynajmniej formalnie, może wykonywać niektóre zadania przypisane niezależnym instytucjom fiskalnym. Spełnia ona bowiem kryterium formalne – funkcjonalnej niezależności od władz budżetowych – stawiane przez dyrektywę 2011/85/UE niezależnym instytucjom fiskalnym. Czy jednak Rada jest merytorycznie przygotowana do pełnienia tej roli? Czy strony pracowników i pracodawców posiadają wystarczającą wiedzę ekspercką, aby skutecznie monitorować przedstawiane przez stronę rządową wyliczenia objęte skomplikowanym wzorem matematycznym stabilizującej reguły wydatkowej, a tym samym monitorować jej przestrzeganie? I czy strony pracowników i pracodawców są właściwymi podmiotami do kontrolowania polityki fiskalnej strony rządowej? Postawienie sobie tych pytań przez ustawodawcę i udzielone na nie odpowiedzi powinny determinować określenie statusu ustrojowego niezależnej instytucji fiskalnej w Polsce.

W mojej ocenie podstawowym problemem jest nie to, czy będziemy mieli czy też nie w naszym kraju odrębną radę fiskalną/radę polityki fiskalnej, który to dylemat przedstawia się niekiedy jako podstawowy w literaturze naukowej³¹. Rzeczywistym problemem jest ustrojowa nierównowaga władzy ustawodawczej i władzy wykonawczej w procedurze budżetowej. Jak już postulowałem, konieczne, i co ważne, również możliwe (nie wymaga bowiem zmiany Konstytucji RP, która szczegółowo reguluje problematykę procedury budżetowej) byłoby powołanie parlamentarnego biura budżetowego, które służyłoby wiedzą ekspercką posłom i senatorom w pracach nad projektem ustawy budżetowej. Parlamentarzyści w pracach nad projektem ustawy budżetowej mogliby dzięki temu bazować na analizach i opiniach

²⁹ Por. S. Owsiak, *O instytucjonalnych przesłankach trudności w koordynacji polityki monetarnej z polityką fiskalną*, „Zeszyty Naukowe Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego” 2012, nr 12, s. 48-49.

³⁰ WPPF na lata 2017-2020, s. 57.

³¹ Np. J. Ciak, J. Głuchowski, *O potrzebie powołania rady fiskalnej w Polsce*, [w:] J. Ostaszewski (red.), *O nowy ład finansowy w Polsce. Rekomendacje dla animatorów życia gospodarczego*, Warszawa 2015, s. 451 i n.

przedstawianych im przez wyspecjalizowaną, niezależną od administracji rządowej instytucję³². Można w tym miejscu przytoczyć przykład amerykańskiej ustawy o kongresowej kontroli budżetu i zamrażaniu funduszy (*Congressional Budget and Impoundment Control Act*) z 1974 r., która zrównywała pozycję ustrojową Kongresu i Prezydenta w amerykańskiej procedurze budżetowej. Ustawa ta powołała między innymi specjalistyczną agencję służącą pomocą kongresmenom w analizie prezydenckiego projektu budżetu – Kongresowe Biuro Budżetowe, które miało stanowić przeciwagę dla Biura Zarządzania i Budżetu, eksperckiego organu wspomagającego Prezydenta w planowaniu budżetowym³³. Tak powołane parlamentarne biuro budżetowe, a nie Rada Polityki Pieniężnej czy Rada Dialogu Społecznego, powinno również spełniać funkcje niezależnej instytucji fiskalnej na etapach opracowania i uchwalenia projektu budżetu państwa (*ex ante*), przy zachowaniu funkcji NIK jako niezależnej instytucji fiskalnej na etapie kontroli wykonania budżetu (*ex post*).

Bibliografia

- Ciak J., Głuchowski J., *O potrzebie powołania rady fiskalnej w Polsce*, [w:] J. Ostaszewski (red.), *O nowy ład finansowy w Polsce. Rekomendacje dla animatorów życia gospodarczego*, Warszawa 2015.
- Gołębiowski G., Marchewka-Bartkowiak K., *Niezależna instytucja (rada) fiskalna – międzynarodowe modele instytucjonalne. Wnioski dla Polski*, „Analizy Biura Analiz Sejmowych” 2013, nr 2.
- Łaga M., Stelina J., Szmit J., *Rada Dialogu Społecznego*, Gdańsk 2016.
- Męcina J., [w:] K.W. Baran (red.), *Zbiorowe prawo pracy. Komentarz*, Warszawa 2016.
- Owsiak S., *O instytucjonalnych przesłankach trudności w koordynacji polityki monetarnej z polityką fiskalną*, „Zeszyty Naukowe Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego” 2012, nr 12.
- Panfil P., *Reguły i iluzje fiskalne w Polsce. Ujęcie prawnofinansowe*, Gdańsk 2021.
- Pest P., *Równoważenie się władzy ustawodawczej i władzy wykonawczej w procedurze tworzenia i uchwalania budżetu w Stanach Zjednoczonych Ameryki i Rzeczypospolitej Polskiej*, Wrocław 2019.
- Pest P., *Znaczenie dialogu społecznego w procesie opracowywania projektu budżetu państwa*, [w:] P. Borszowski (red.), *Regulacje prawa finansów publicznych i prawa podatkowego. Podsumowanie stanu obecnego i dynamika zmian. Księga jubileuszowa dedykowana Profesor Wiesławie Miemiec*, Warszawa 2020.

---

³² P. Pest, *Równoważenie się władzy ustawodawczej i władzy wykonawczej w procedurze tworzenia i uchwalania budżetu w Stanach Zjednoczonych Ameryki i Rzeczypospolitej Polskiej*, Wrocław 2019, s. 202.

³³ *Ibidem*, s. 62-63.

